

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Učební osnova předmětu

OBČANSKÁ NAUKA

pro dvouleté učební obory SOU

hodinová dotace: 2 – 3 hodiny v učebním plánu celkem

Schválilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
dne 29. 4. 2002, č.j. 18 396/2002-23, s platností od 1. září 2002, a to ve všech ročnících,
v nichž se předmět vyučuje

1 Pojetí vyučovacího předmětu

1.1 Obecný cíl předmětu

Vyučovací předmět občanská nauka směřuje především k pozitivnímu ovlivnění hodnotové orientace žáků tak, aby byli ve svém životě slušnými lidmi a informovanými aktivními občany svého demokratického státu, aby jednali uvážlivě a odpovědně vůči sobě i občanské komunitě. Občanská nauka také učí žáky kriticky myslet, nenechat se manipulovat a co nejvíce rozumět světu, v němž žijí.

Výuka předmětu **ve dvouletých učebních oborech** navazuje na znalosti a dovednosti žáků, které získali v základním vzdělávání, upevňuje je a doplňuje.

1.2 Charakteristika obsahu učiva

Učivo předmětu obsahuje tyto tematické okruhy:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako občan v demokratickém státě
- Česká republika, Evropa a soudobý svět

Zároveň výuka občanské nauky počítá s vědomostmi a dovednostmi žáků, které získali v odborném vyučovacím předmětu ekonomika pro dvouleté učební obory SOU. Jde o toto učivo:

Základní ekonomické pojmy – potřeby, statky, služby; spotřeba, životní úroveň; výroba, výrobní faktory, hospodářský proces; trh, tržní subjekty, nabídka, poptávka, zboží, cena.

Pracovněprávní vztahy a související činnosti – zaměstnání, hledání zaměstnání, služby úřadů práce; nezaměstnanost, podpora v nezaměstnanosti, rekvalifikace; vznik pracovního poměru, povinnosti a práva zaměstnance a zaměstnavatele; změny a skončení pracovního poměru.

Peníze, mzdy, daně, pojistné – peníze, hotovostní a bezhotovostní platební styk; mzda časová a úkolová; daň z příjmu, sociální a zdravotní pojištění.

Pokud není v kurikulu dvouletého učebního oboru toto shora uvedené učivo předmětu ekonomika obsaženo, tvoří součást výuky občanské nauky a učitel je do jejího obsahu zařadí jako samostatný tematický okruh s názvem Člověk a ekonomika.

Očekávané **kognitivní** (poznatkové) vzdělávací cíle jsou uvedeny níže u tematických okruhů, k nimž se vztahují.

Kromě nich výuka občanské nauky vytváří nebo rozvíjí tyto dovednosti žáků:

- pracovat s učebnicí a získávat informace také z jiných zdrojů – textových a ikonických (obrazových) nebo kombinovaných (film) – a kriticky je hodnotit v mezích svých schopností a vzdělanostní úrovně (mediální gramotnost);
- komunikovat se sociálními partnery, úřady apod. tak, aby získali potřebné informace nebo pomoc;
- ústně formulovat vlastní, argumenty podložený názor na běžný problém soukromého nebo společenského života.

Očekávané afektivní vzdělávací cíle (city, postoje, preference, hodnoty) žáků:

Výuka směřuje k tomu, aby žáci

- jednali s jinými lidmi slušně a odpovědně ve smyslu společensky uznávané etikety, žili čestně;
- cítili potřebu aktivně se zapojit do občanského života a přijímat odpovědnost za svá rozhodnutí a jednání;
- vážili si demokracie, usilovali o její zachování a zdokonalování;
- preferovali demokratické hodnoty a přístupy před nedemokratickými, i když má demokracie své stinné stránky (kriminalita, korupce, extremismus...); jednali v souladu s demokratickými občanskými ctnostmi, respektovali lidská práva, chápali meze lidské svobody a tolerance, jednali solidárně a odpovědně;
- nositele jiných názorů (z hlediska humanity a demokracie přijatelných!), než mají sami, nepovažovali za nepřítel, nýbrž za partnera k diskusi;
- kriticky posuzovali skutečnost kolem sebe, byli ochotni o ní přemýšlet, tvořit si vlastní úsudek a nenechali sebou manipulovat;
- uznávali, že základní hodnotou je život, a proto je třeba si života vážit a chránit jej;
- jednali tak, aby chránili své zdraví, a uvědomovali si rizika, kterým je vystaveno;
- na základě uvědomělé vlastní a národní identity ctíli identitu jiných lidí; považovali jiné lidi za stejně hodnotné jako jsou oni sami – oprostili se tedy ve vztahu k nim od předsudků a předsudečného jednání, xenofobie, intolerance, rasismu, nacionální, etnické, náboženské a jiné nesnášenlivosti (multikulturní výchova);
- soucítili s přírodou, chránili ji a cílevědomě zlepšovali ve svém okolí životní prostředí, jednali ekologicky (environmentální výchova);
- vážili si hodnot lidské práce, neničili majetek, snažili se zanechat po sobě ve své rodině i širší komunitě něco pozitivního;
- chtěli si klást v životě praktické otázky etického charakteru (např.: Co je dobré – co je špatné? Jaké bude mít moje jednání důsledky? Je moje počínání morální? Mám v tomto případě pravdu? Kde jsou meze mé svobody? Co je smyslem lidského života? ...) a hledat na ně v diskusi se sebou samými i s jinými lidmi odpovědi.

1.3 Postupy a charakteristika výuky

Výuka občanské nauky má být pro žáky zajímavá a stimulující. Má je především učit řešit otázky praktického osobního a občanského života, má je vést k občanské aktivitě. Výuka by neměla být v učebních oborech zatěžována zbytečnou teorií, měla by se opírat o každodenní

zkušenosti žáků, o jevy, procesy a události, s nimiž se ve svém okolí setkávají nebo které znají z médií. Měla by respektovat vzdělávací předpoklady žáků dvouletých učebních oborů.

K demokratickému občanství vychovává nejen učivo, ale i demokratické klima školy a třídy, a tak by je měla výuka předmětu cíleně posilovat, stejně tak jako mimotřídní a mimoškolní činnosti žáků navazující na občanskou nauku a doplňující její výuku.

Metody a formy práce jsou plně v kompetenci učitele, vyplývají z jeho vlastního pojetí výuky, z různých vzdělávacích potřeb a schopností jeho žáků, z jejich věku a dosud malých životních zkušeností, ze specifické situace v regionu školy a z aktuálních výchovných úkolů, které by měla škola plnit. Doporučuje se zařazení aktivizujících vyučovacích metod a vhodného projektového vyučování ve spolupráci s jinými všeobecně vzdělávacími předměty a případně i s odbornou složkou vzdělávání.

Před započítáním výuky je třeba, aby se učitel občanské výchovy dobře seznámil s celým vzdělávacím plánem učebního oboru, aby srovnal učivo občanské nauky s jinými všeobecně vzdělávacími nebo odbornými předměty. Po dohodě s vyučujícími těchto předmětů pak redukuje v občanské nauce všechno učivo, s nímž se žáci seznámí v jiných vyučovacích předmětech. Tak vznikne větší prostor pro použití aktivizujících vyučovacích metod, které jsou časově náročnější. Učivo se po dohodě v předmětové komisi, existuje-li tato komise ve škole, rozdělí do jednotlivých ročníků a vytvoří jeho časový plán s případným zapracováním projektové metody nebo jiných časově a organizačně náročnějších forem (exkurzní vyučování...) a metod práce.

Doporučená hodinová dotace jednotlivých tematických okruhů:

Tematický okruh	Doporučený počet vyučovacích hodin při hodinové dotaci 2-3 hodiny v učebním plánu
Člověk ve společnosti	přibližně 22
Člověk jako občan v demokratickém státě	nejméně 25
Člověk a právo	přibližně 12

2 Tematické okruhy – kognitivní vzdělávací cíle a učivo

1 Člověk ve společnosti

Kognitivní vzdělávací cíle:

- Výuka směřuje k tomu, aby žáci
- dovedli v různých životních situacích jednat s lidmi podle zásad slušného chování a adekvátně k dané situaci,
  - věděli, jak mají postupovat při učení,
  - pochopili význam celoživotního vzdělávání a pozitivního využívání volného času,
  - dovedli objasnit význam rodiny,
  - rozuměli významu dobrých mezilidských vztahů, solidarity a spolupráce mezi lidmi,
  - znali zásady ochrany zdraví; znali nejčastější formy závislostí, jejich působení na lidský organismus a dovedli vysvětlit, čím jsou nebezpečné jednotlivci i společnosti,

- věděli, co rozumíme tím, že lidé jsou věřící nebo ateisté; uvědomovali si, že na světě existují různá náboženství; dovedli vysvětlit, čím jsou nebezpečné náboženské sekty,
- věděli, jaké otázky si má člověk klást, když určitým způsobem v životě jedná.

Rozpis učiva:

1. Úvod do výuky předmětu: smysl a význam výchovy k občanství. Vzdělání pro život a celoživotní vzdělávání. Učení a volný čas. *(Toto osnovné heslo bude vždy ve výuce občanské nauky zařazeno jako první, bude tedy uvádět její výuku, ať už jsou tematické okruhy uspořádány a zařazeny do ročníků jakkoliv.)*
2. Tělesná a duševní stránka osobnosti. Etapy lidského života a jejich charakteristické znaky, mezigenerační vztahy.
3. Pravidla slušného chování, kvalita mezilidských vztahů, komunikace a zvládání konfliktů.
4. Zdraví a jeho ochrana. Životní styl. Sociálně patologické jevy, nejčastější formy závislostí.
5. Alternativní život – squaty. Alternativní hnutí (v praktických příkladech, jak je žáci vidí kolem sebe) – PUNKS, vlajkaři, chuligáni, skejťáci, motorkáři atp. Grafiti.
6. Víra a ateismus, náboženství a církve, náboženské sekty, nová náboženská hnutí; náboženský extremismus a terorismus.
7. Hodnoty, které různí lidé v životě preferují. Dobro a zlo. Otázka smyslu lidského života. Odpovědné a mravní jednání v životě. Život jako nejvyšší hodnota.

2 Člověk jako občan v demokratickém státě

Kognitivní vzdělávací cíle:

Výuka směřuje k tomu, aby žáci

- věděli, jak lze získat české státní občanství a jaká mají občané práva a povinnosti,
- znali české státní symboly; věděli, jak je mají občané používat, např. o státních svátcích,
- vysvětlili na českém příkladu principy demokracie; na příkladech uvedli problémy demokracie jako je korupce, kriminalita, extremismus atp.,
- vysvětlili, co se rozumí tím, že jsou si lidé rovni; věděli, kam se mohou obrátit o pomoc, jsou-li porušována jejich ústavou zaručená práva a svobody nebo práva dětí,
- uvedli národnostní a sociální složení české společnosti, příčiny migrace lidí,
- objasnili, podle čeho se má občan rozhodovat ve svobodných volbách,
- dovedli uvést příklady extremismu a terorismu, znali příklady extremistické symboliky a zdůvodnili, proč se nemá používat,
- uvedli příklady občanské odpovědnosti a humanity, které znají ze svého okolí nebo z médií (občanské činnosti potřebné pro demokracii),
- kriticky přistupovali k masovým médiím (zvažovali, jak mohou být médii manipulováni, uvědomovali si moc médií a znali některé základní praktiky mediálního ovlivňování lidí),
- objasnili na příkladech, čím se zabývá policie, soudy, advokacie a notáři,
- věděli, kdy je člověk způsobilý k právním úkonům a trestně odpovědný,
- rozuměli rozdílu mezi správním, občanským a trestním řízením,
- dovedli hájit své spotřebitelské zájmy, např. při reklamaci vadného zboží,
- znali práva a povinnosti mezi rodiči a dětmi a mezi manželi, věděli, kam se obrátit o radu a pomoc při řešení rodinných problémů,

- objasnili, kam se mohou obrátit o pomoc, jestliže mají jiné sociální nebo ekonomické problémy,
- orientovali se na aktuálním trhu práce a dovedli pro sebe na něm hledat uplatnění.

Rozpis učiva:

1. ČR – demokratický stát, v němž žijeme: občan, občanství, Ústava ČR, české státní symboly. Dělení moci podle demokratického principu. Politické strany. Volby. Struktura veřejné správy. Obecní a krajská samospráva.
2. Složení obyvatelstva ČR: Češi, národnostní a jiné menšiny; společenské vrstvy. Postavení mužů a žen. Lidé, kteří v ČR žijí dočasně (migranti, azylanti...). Lidská práva. Práva dětí.
3. Kdo jsou političtí extremisté a teroristé, čím jsou nebezpeční: konkrétní příklady projevů politického extremismu; neonacisté a jejich symbolika.
4. Jaké občanské činnosti jsou potřebné pro udržení a rozvoj demokracie (odpovědnost, slušnost, kritické myšlení ...). Občanská aktivita na konkrétních příkladech (z místa školy a z médií).
5. Právo a spravedlnost, soustava soudů v ČR. Občanské a trestní soudní řízení. Specifika trestné činnosti a trestání mladistvých. Správní řízení.
6. Sociální politika státu. Zodpovědné hospodaření s majetkem, hospodářský život rodiny a jeho zajištění. Trh práce, postupy při hledání pracovního uplatnění a při rozvoji pracovních dovedností.

3 Člověk a právo

Kognitivní vzdělávací cíle:

Výuka směřuje k tomu, aby žáci

- popsali postavení České republiky v Evropě a ve světě,
- uvedli důsledky zapojení ČR do evropské integrace a do NATO,
- na mapě světa ukázali světové velmoci a rozvojové oblasti – pásma bídy a hladu ve světě, na příkladech doložili mezinárodní solidaritu a pomoc, ukázali některá místa konfliktů ve světě,
- na příkladech uvedli globální problémy soudobého světa,
- znali pojem globalizace – dovedli uvést příklady projevů globalizace včetně jejich některých závažných důsledků pro lidi.

Rozpis učiva:

1. Soudobý svět – světové velmoci, vyspělé státy, rozvojové země. Mezinárodní solidarita a pomoc na praktických příkladech. Vybraná místa lokálních konfliktů ve světě.
2. Česká republika a Evropa, evropská integrace. Zapojování ČR do EU. NATO a obranná politika ČR.
3. Globální problémy soudobého světa: populační exploze, nedostatek pitné vody a potravin, vyčerpání přírodních zdrojů, znečištění a degradace prostředí, bezpečnost lidí – terorismus, kriminalita, jaderné a ekologické katastrofy, války, nekontrolovaný rozvoj techniky, morální slepota, tj. neschopnost rozlišit dobré od zlého.
4. Globalizace a její důsledky.